

НЕЗБОРИМА НАЦІЯ

НАШ ПЕРЕДПЛАТНИЙ ІНДЕКС – 33545

СТОЛІТТЯ ПРОГОЛОШЕННЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УНР

"Колонна зала Київської міськради була заповнена вшент, багатьом не вистачило місця. Коли бачиш стільки поруч українців, зневіра відступає, – написала учасниця свята Надія Гайдука із Кривого Рогу, мама Іллі Гайдука, який поліг за Україну.

Сторіччя проголошення Української державності мало би стати великим національним святом. Проте, на жаль, на державному рівні дати, які підкреслюють велич і єдність української нації, не відзначають. Тож організацію і проведення урочистого заходу, присвяченого знаменній даті, взяли на себе Історичний клуб "Холодний Яр", ВО "Свобода", "Національний корпус" і "Правий сектор".

"Шановні козаки, дорогі козачки! Шановні петлорівці, гетьманці, болбочанівці, брати хлібороби! Дорогі українці з-під стяга Міхновського, Коновальця, Бандери та Андрія Мельника! Сьогодні в нас на всіх одне свято – свято проголошення Української державності! – так почали вечір ведучі Роман Коваль та Ляна Гайдука. – Сто років тому в Києві, під який підступали російські варварські орди Муравйова, було проголошено IV Універсал. "Однині Українська Народня Республіка стає самостійною, ні від кого незалежно, вільною, суверенною Державою Українського Народу".

Коли пролунали ці вікопомні слова, публіка у великій залі Педагогічного музею вибухнула громом оплесків і вигуків "Слава!", що нескінченно лунали в залі, "аж стіни дрижали". Так писав Петро Мірчук у книжці "Українська державність". Але 4-й Універсал було проголошено, зауважував історик, за тиждень після того, як військовий міністр Микола Порш своїм декретом демобілізував "всі регулярні українські військові частини"... Та що казати, коли Михайло Грушевський, який проголосив 4-й Універсал, у своїх статтях вже після проголошення Української державності стверджував, що самостійність це лише етап до федерації, бо "провідною ідеєю нашого національно-політичного життя", писав він, "залишається й надалі – не самостійність, а федерація".

А голова Ради Міністрів Володимир Винниченко у книжці "Відродження нації" про студентів, які в обороні 4-го Універсалу полягли під ст. Крути, сказав, що "цівті нашої молоді поліг за чужу нам ідею державності"... Отакі керівники! Отакі "світоті". І їх сьогодні в Україні канонізують... Не Миколу Міхновського, не Петра Болбочана, не Євгена Коновальця, а їх, політичних русофілів, які не вірили в незалежність, яку проголошували... І все ж історичні слова про Українську державність пролунали, пролунали з уст офіційних осіб, перших осіб Української Народної Республіки. Й були законодавчо оформлені. І знайшлися люди, які хотіли зі зброєю в руках захищати Українську державність. Проголошення 4-го Універсалу означало: Україна відкинула нахабний ультиматум російського Совнаркома і прийняла виклик – воювати так воювати! Тут, у Колонній залі Київської міської ради, зібралися люди, які всі до одного розуміють, що Самостійна Україна – це конечність, а не етап до федерації з Росією, що тільки могутнє військо може оборонити нашу незалежність.

Тут, у центрі столиці Самостійної України, якою і сьогодні керують чужі люди, зібралися козаки і козачки, націоналісти різних формацій, які розуміють, що тільки перемога над імперською Росією може забезпечити існування Української держави, тому нашою мрією є розвал Росії, і кожен із нас

для цього вже дещо зробив. Ми мусимо втілити мрію наших предків. І нехай наші правники через сто років святкують не століття проголошення незалежності, а 100 років її реального існування, дасть Бог, і домінування у світі. Це можете забезпечити ви – найкращі представники нашого народу! Слава Україні!"

Українців вітали голова ВО "Свобода" Олег Тягнибок, речник партії "Національний корпус" Олександр Альфоров, член Центрального проводу партії "Правий сектор" Дана Виноградова, голова ОУН Богдан Червак, голова Київського міського штабу Національно-визвольного руху "Правий сектор" друг "Вій" (Володимир Загазей) та командир "Легіону Свободи" Олег Куцин.

У той день у Колонній залі Київської міської ради лунали пісні "Повіяв вітер степовий", "Пане Симоне" (сл. і муз. Олександра Смика), "Пане полковнику" (сл. і муз. Олександра Веремчука), пісня "Роковини" (сл. Ананія Волинця, муз. Тараса Силенка), "Деся за Дніпром гримить гроза" (сл. і муз. Анатолія Сухого), "Пісня про отамана Зеленого" (сл. Миколи Щербака, муз. Тараса Силенка), "Ніколи не плач" (сл. і муз. Сергія Василюка), "Спомин" (сл. і муз. Василя Лютого), "Меч Арєя" (сл. і муз. Василя Лютого). Ці пісні виконували Сергій Василюк, Тарас Силенко, Василь Лютий, Володимир Самайда, Гриць Лук'яненко, Валерій Мартишко та Анатолій Сухий. А Валерій Мартишко ще й виконав власний вірш "Остання ніч на рідній землі".

21 січня, у день проведення заходу, згадали ми й про Олександра Гірника, який на знак протесту проти окупації України спалив себе біля могили Тараса Шевченка 21 січня 1978 року. Спом'янули й воїнів 81-ї Окремої аеромобільної бригади Ігоря Білика, Івана Вітишина, Андрія Гаврилюка, Руслана Коношен-

ка, Євгена Яцину та кулеметника Ігоря Брановицького, які 21 січня 2015 р. полягли в битві за Донецький аеропорт. Вклонилися пам'яті бійців "Правого сектора", які віддали своє життя за Україну в січні ц. р., – друга "Тахи", друга "Співкера" і друга "Гайдамаки", а також брата співведучої цього вечора Ляни Гайдука – Ілька Гайдука, який загинув у небі над Луганським аеропортом.

На завершення свята українського духу виступив гурт "Хорєя Козацька" – мистецька слава нашого народу. Вони виконали пісні, народжені в добу Української революції "Од синього Дону до синих Карпат" (сл. Олекси Кобця-Варави, муз. Михайла Гайворонського), запорозький народний марш "Гей, не дивуйте, добрі люди" (сл. Христі Алчевської), гімн Коша "За рідний край" (сл. і муз. Ярослава Ярославенка), пісню "від старих просвітян" "Гей, Українці, іще наша живе річ святая" (записано від Ігоря Рачка) та романс "Забудь мене" (сл. Василя Пачовського).

Слід сказати, що під час виступів діячів і виконання пісень на великому екрані демонструвалися світліни усусувів, козаків і старшин Армії УНР, отаманів, діячів УНР та авторів цих пісень.

А завершили вечір Державним гімном УНР "Ще не вмерла України..." (обробка Олександра Кошиця).

В урочистостях до 100-ліття проголошення Української держави взяли участь козаки Історичного товариства "Чорні запорожці", реконструктори клубу "Повстанець" та близько 400 киян і гостей столиці, які щиро дякували організаторам за радість і гордість, яку вони відчули в цей день.

Прес-служба Історичного клубу "Холодний Яр"
Світліни Оксани Бут і Юрка Слюсаря.

100 р. ПЕРЕМОГИ НАД РОСІЙСЬКОЮ АРМІЄЮ

7 березня 1918 р. біля ст. Бобринської (тепер станція Тараса Шевченка) Вільне козацтво (8000 осіб) розгромило 8-му російську армію. "Тут мало не був захоплений командант російських військ на Україні [Михайло] Муравйов".

Вдячні нащадки не забули подвиг пращів. Цю світліну прислав В'ячеслав Ляховченко, водій електропоїзда. Побачив 8 січня й сфотографував. І підписав: "Станція ім. Тараса Шевченка, Північний вокзал".

На жаль, у тексті на меморіальній дошці є помилки. Операцією командував Хведот Бондар із с. Керелівки. А подія сталася 7 березня 1918 р. (за н. ст.). 15 лютого 1918 р. (1 березня 1918 р.) – у цей день ми перейшли на новий стиль. Відповідно дат від 16 до 28 лютого не існує. Але це дрібниці. Те, що Водяного згадали, – добре, він був полковником Вільного козацтва, та все ж керував операцією об'єднаний штаб на чолі з Хведотом Бондарем.

Згодом в інтерв'ю газеті "Известия В.Ц.К." Муравйов сказав: "Революційна російська армія пройшла Україну, змітаючи на своєму шляху все, що мало на собі ознаки

буржуазно-шовіністичного сепаратизму. Одне наближення червоних військ примушувало повіти, а то й цілі губернії визнавати нашу владу. На Україні довелося натрапити на оригінальну організацію буржуазної самооборони. Особливо дався взнаки Звенигородський повіт, де український шовіністичний націоналізм збудував собі фортецю у формі так званого Вільного козацтва. Ця організація не тільки не допустила нашої влади в повіт, а й, навпаки, сама перейшла до наступу, чим завдала чималу шкоду нашим військам. Я дуже шкодую, що мені не довелося зруйнувати це гніздо, втопити в крові тих, що посміли підняти руку на червону армію".

Вшанування переможців "непереможного" Муравйова відбудеться 2 лютого на станції ім. Тараса Шевченка Одеської залізниці. О 10.00 – урочисте відкриття й освячення меморіального знаку на славу Вільного козацтва, реконструкція бою вільних козаків з москалями, о 13.00 – концерт у Будинку культури ім. Тараса Шевченка та показові виступи шкіл козацького бойового мистецтва.

Свято української перемоги відбудеться за підтримки Смілянської міської ради і особисто її голови Костянтина Синьогуба. Організатори урочистостей: ГО "Смілянська сотня ім. Василя Бурки Українського вільного козацтва" (отаман Віктор Шевчук) та Благодійна організація "Благодійний фонд "Діоніс".

Вільним козакам слава!

Роман КОВАЛЬ

СВЯТО НА БАТЬКІВЩИНІ ОПАНАСА ШАПОВАЛА

У с. Княжій відбулося свято. Навіть погода сприяла, і лише їдкий вітер інколи підлякував, але дарма. Велелюдний урочистий мітинг із нагоди відкриття пам'ятного знаку до сторіччя Української революції та заснування Вільного козацтва в с. Княжій на чолі з "дідом Шаповалом" зібрав козаків, митців, школярів та односельців.

Про "діда Шаповала", створення в 1917 р. Княжанської сотні Вільного козацтва та встановлення меморіального знаку розповіли сільський голова Наталя Шевченко, Вадим Мищик та меценат проекту – депутат Звенигородської районної ради Віктор Шевченко.

Голова Звенигородського волонтерського благодійного фонду "З Україною в серці" Віктор Ткаченко оповів, як воюють наші хлопці, у тому числі й княжани, на Донбасі та вручив сільській пражор, підписаний воїнами АТО.

Отаман Товмачського куреня Дмитро Вовк представив пісню про отамана Шаповала – "Козацька сла-

ва" (сл. Віктора Подороги). Отець Василь зі Звенигородки освятив пам'ятний знак та благословив 11 кандидатів до вступу у вільні козаки Княжанської сотні Козачанського куреня. Ритуал посвяти провели отаман та писар Козачанського куреня Вільного козацтва Олег Голуб та П. Дяченко. Завершилося свято чудовим концертом за участю артистів Княжанського будинку культури, Звенигородського районного будинку культури та чоловічого вокального ансамблю "Гайдамаки" зі Шполи (художній керівник Дмитро Вовк), а художник із м. Ватуїного Василь Гелетко представив виставку своїх козацьких картин.

Минула слава Звенигородського вільного козацтва відроджується.

Слава Україні!

Ростислав ЛИТВИН

На світліні – автор макету пам'ятного знаку Вадим Мищик, меценат Віктор Шевченко та голова села Наталя Шевченко.

"ПЕТЛЮРА НАРОДИВСЯ У ВІННИЦІ..."

Так під час доповіді в Кабміні 15 січня 2018 р. обмовився один із доповідачів. Йшлося про спорудження пам'ятника Симонові Петлюрі в Києві 2019 року... "Колись Вінниця і Полтава були одним містом", – дотепом зняв напругу прем'єр В. Гройсман, голова оргкомітету з підготовки та проведення заходів з відзначення 100-річчя подій Української революції 1917 – 1921 рр. та вшанування пам'яті її учасників.

Звітували за минулий рік і планували діяльність на майбутнє. На мій погляд, зробили мало, а запланували ще менше. На 2018-й заплановано лише 7 подій, а саме відзначення 100-річчя проголошення незалежності УНР, 100-річчя бою під Крутами, 100-річчя затвердження Тризуба Державним гербом УНР, 100-річчя звільнення Криму від більшовиків, 100-річчя створення ВМС України, 100-річчя Листопадового зриву та 100-річчя заснування Української академії наук.

Привертає увагу те, що із травня по жовтень не заплановано жодного заходу на виконання Указу Президента України "Про заходи з відзначення 100-річчя подій Української революції 1917 – 1921 років".

У своєму виступі я проінформував голову оргкомітету В. Гройсман про звернення Історичного клубу "Холодний Яр" з 24 пунктів і деякі з них озвучив. Я запропонував відзначити концертом кубанських пісень (силами українських виконавців; за участю гостей – перших осіб держави) 100 років Кубанської Народної Республіки (16 лютого); провести вечір пам'яті Євгена Маланюка, сотника Армії УНР, ад'ютанта командувача Дієвої армії УНР, геніального поета (16 лютого, з нагоди 50-х років від дня смерті), та відновити зруйноване вандалами погруддя Миколи Міхновського на Байковому цвинтарі.

Крім того, закликав відзначити 100-річчя перемоги Вільного козацтва 7 березня 1918 р. біля ст. Бобринської, тепер ст. Тараса Шевченка (тоді Вільне козацтво розгромило 8-му російську армію), а також 100-ліття перемоги під Полтавою гетьманів над російськими полками. Полтави запорожцями Петра Болбочана 27 березня 1918 року.

Богдан Червак нагадав, що на Лук'янівському кладовищі поховані студенти, які загинули на ст. Крути (Володимир Шульгин та Володимир Наумович), і що їх обов'язково треба вшанувати на державному рівні. А Олег Слабоспицький слушно зауважив, що у планах оргкомітету не заплановано заходів із вшанування Гетьмана України Павла Скоропадського. Ми теж на це звернули увагу. Тож у листі Історичного клубу "Холодний Яр", який я після виступу передав у руки В. Гройсману, зокрема, є пропозиція відзначити 100-ліття проголошення Гетьмана України Павла Скоропадського 29 квітня 2018 р., а 3 травня провести вечір пам'яті з нагоди 145-річчя від дня народження Гетьмана України Павла Скоропадського. Також я передав прем'єрові лист Володимира Стецю-

ка з Кривого Рогу, голови оргкомітету у вшанування Головного отамана Холодного Яру Костя Пестушка з нагоди його 120-ліття.

По завершенні роботи оргкомітету у приватній розмові я закликав мера Києва Віталія Кличка побудувати в Києві пам'ятник полковникові Армії УНР Петрові Болбочану, показав йому світліні моделі пам'ятника, яку виконав геніальний скульптор Михайло Горловий, подарував меру книжку спогадів сотника Бориса Монкевича "Похід Болбочана на Крим". Віталій Кличко подумав, подивився на обкладинку і чемно запитав: "Ви Борис Монкевич?"

Отак наші керівники знають історію українського народу... Та що робити! Мусимо продовжувати працю. Дякую п. Віталієві, що розпорядився, щоб головний архітектор Києва Олександр Свистунов, який був присутній при нашій розмові, зустрівся зі мною та вивчив питання встановлення пам'ятника Петрові Болбочану в Києві.

Ще у зверненні Історичного клубу "Холодний Яр" до прем'єра є пропозиція провести вечір пам'яті з нагоди 105-ї річниці загибелі українських героїв під час повстання в Лук'янівській в'язниці в м. Києві 9 лютого 1923 р., а саме отаманів Холодного Яру Мефодія Голика-Залізняка, Дениса Гупала, Ларіона Загороднього, Сергія Захарова, Юрія Дробатковського, отамана Київщини Івана Гайового, полковника Костя Здобудь-Волі, сотників Армії УНР з Галичини Миколи Опои і Михайла Турка (всього 38 осіб). Радили не забути про 100-ліття перепоховання крутянців 19 березня 1918 р. в Києві на Аскольдовій могилі.

Історичний клуб "Холодний Яр" запропонував відзначити 100-ліття нашої перемоги під Ромоданом (21 березня), 100-ліття звільнення Харкова (6 квітня), 100-ліття історичної зустрічі (17 квітня) в м. Олександрівську (нині Запоріжжя) Січових стрільців полк. Василя Вишиваного і Кримської групи полковника Петра Болбочана.

Нагадали ми, що 31 березня виповнюється 145 років із дня народження Миколи Міхновського, ідеолога Самостійної України і творця українського війська, а 10 квітня – 120 років із дня народження патріарха УАПЦ Мстислава (Степана Скрипника), козака кінно-гайдамацького полку ім. Костя Гордієнка (11 червня – 25 років із дня смерті патріарха). Запропонували ми відзначити й такі дати:

100 років заснування Гетьманом Скоропадським першого українського державного університету – Кам'янець-Подільського українського державного університету (1 липня);

70 років із дня смерті Всеволода Петріва, командира легендарного полку кінних гайдамаків ім. Костя Гордієнка, військового міністра уряду УНР, генерала-хорунжого Армії УНР (10 липня);

55 років від дня смерті Олени Степанів-Дашкевич, командира чоти УСС, лицаря Срібної медалі хоробро-

сті й Воєнного хреста, чотаря УГА, науковця, політв'язня російських тюрем і таборів, матері академіка Ярослава Дашкевича (11 липня);

70 років із дня загибелі Василя Вишиваного, полковника Армії УНР, українського поета (18 серпня);

135 років із дня народження українського полководця Петра Болбочана, командувача Запорозького корпусу та Лівобережного фронту Армії УНР, полковника Армії УНР, визволителя Криму (5 жовтня);

70 років із дня смерті вояка, видатного поета і науковця Леоніда Мосендза, хорунжого Наливайківського полку 1-ї Запорозької дивізії Армії УНР, перекладача, доктора хімічних наук (14 жовтня);

130 років із дня народження Левка Лепкого, співорганізатора Легіону УСС, команданта кінної сотні УСС, автора стрілецьких пісень, автора пам'ятників на могилах січових стрільців (7 грудня);

140 років із дня народження Михайла Омеляновича-Павленка, генерала-полковника Армії УНР, начального командувача УГА, командувача Армії УНР, командира Першого зимового походу, лицаря ордена Залізного хреста (8 грудня).

Як жаль, що Інститут національної пам'яті не дав цих пропозицій! Як жаль, що досі не заплановано вшанувати цих видатних українців на державному рівні, – хоч і є Указ Президента України "Про заходи з відзначення 100-річчя подій Української революції 1917 – 1921 років". Вшанування, як то кажуть у Верховній Раді, планують відбутися за скороченою процедурою...

Нагадую, що оргкомітет з підготовки та проведення заходів з відзначення подій Української революції 1917 – 1921 рр. на весь 2018 р. запланував лише 7 подій...

Минуло кілька днів. На День Соборності листованна Лариса принесла мені урядовий рекомендований лист із Кабміну. У листі заступник начальника управління секретаріату Кабінету міністрів Вадим Горондський повідомив мене, що звернення Історичного клубу "Холодний Яр" до прем'єр-міністра з пропозицією включити у програму вшанування на 2018 р. низку важливих подій – з позитивною резолюцією прем'єра – розіслано Міністерству культури, Міністерству закордонних справ, Українському інституту національної пам'яті, Держкомтелерадіо, Національній академії наук України, відповідним обласним державним адміністраціям (далі цитую) "для спільного розгляду та інформування Вас і Кабінету Міністрів України про результати".

Того ж дня Богдан Червак, 1-й заступник Держтелерадіо, зателефонував мені й підтвердив, що такий лист Держтелерадіо справді отримало.

Дай Боже, щоб наші добрі ініціативи були цього року втілені у життя.

Наприкінці року прозвітую, що з цього зроблено.

Роман КОВАЛЬ

ВОЯКОВІ УПА – 90!

добровільно пішов в УПА. Проходив військовий вишкіл на Рогатинщині.

Перше бойове хрещення дістав у бою з німцями в с. Тучному Перемишлянського району Львівської області... У 1945-му, за російської окупації, воював у складі теренової боївки "Богдана". 28 червня 1947 р. під час виконання бойового завдання потрапив у засідку. Майже 2 роки перебував під "слідством" у Львівській тюрмі на Лонцького. У березні 1949-го його перевели до Києва в Лук'янівську в'язницю, де його засудили до 10 років позбавлення волі. Покарання відбував у воркутинському таборі посиленого режиму. Працював у шахті. Не раз його кидали в карцер за участь у страйковому русі.

По 10 роках неволі його ще 10 років тримали у Воркуті під наглядом комендатури без права виїзду з міста. Тоді ж у Воркуті зустрів свою долю – таку ж, як і він, каторжанку-упівку Марію. Прожив з нею 30 років щасливого подружнього життя, виховав доньку і сина, дочекався внуків.

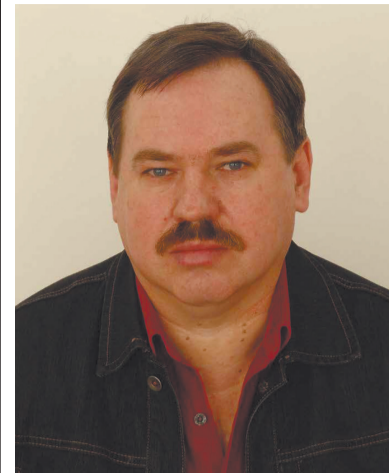
Лише 1966-го нарешті отримав паспорт і можливість виїхати з Воркути, але без права поселення в Західній Україні. Не мав права жити і в обласних центрах та великих містах, а лише за 101 км від них.

Оселівся у Кривому Розі, працював слюсарем-складальником на заводі гірничого обладнання "Комуніст". Наприкінці 1980-х почав долучатися до громадського життя. У 1989 р. одним із перших вступив до Народного руху України. Згодом організував і очолив Центрально-міську районну організацію НРУ. З 1992-го – голова Криворізької МО Всеукраїнського братства ОУН-УПА, член Всеукраїнського політичного об'єднання "Державна самостійність України". Лицар ордена "За заслуги" III ступеня.

Бажаємо п. Романові дочекатися перемоги українського війська на Донбасі та визнання державою його заслуг перед Батьківщиною.

Володимир СТЕЦЮК,
журналіст
м. Кривий Ріг

ПАМ'ЯТІ ВІКТОРА ЧУМАЧЕНКА (26.03.1956 – 2017)

5 грудня соцмережі рознесли світом сумну звістку про передчасну смерть у Краснодарі Віктора Чумаченка – видатного бібліографа, енциклопедиста, літературознавця, дослідника українсько-кубанських зв'язків, кандидата філологічних наук, заслуженого працівника культури України (1998), Кубані (2001) та Республіки Аджигея (2016), професора, багаторічного голови осередку Наукового товариства ім. Тараса Шевченка на Кубані.

Віктор Кирилович Чумаченко народився в багатодітній селянській родині в станиці Ахметовській (тепер Лабинського району Краснодарського краю), де переважали нащадки вихідців з України. Закінчив філологічний факультет Кубанського державного університету за спеціальністю "російська мова та література" (1978), аспірантуру Літературного інституту ім. М. Горького Спілки письменників СРСР, захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук (1988). З початку 1990-х і до кінця життя він працював у вишш Краснодар, долучився до творення низки кубанських періодичних видань, був найавторитетнішим знавцем багатої минувшини рідного краю.

Незбагненна генетична пам'ять вела Віктора Чумаченка до українства. Останніми роками він признавався друзям, що "у снах я розмовляю українською", а в молодості "мав мрію продовжити навчання в Київському університеті, але батьки вже були старі, не зважився їх покинути у самоті". Значно пізніше йому пощастило продовжити вишкіл на філософському факультеті Українського вільного університету в Мюнхені (1995). Все подальше життя вчений присвятив вивченню і збереженню забороненої і понищеної української складової в культурній традиції Кубанщини, тісно пов'язаній з Україною походженням і зв'язками. Він очолював комісію з літератури Фонду культури Кубанського козацтва, був членом громадської ради Літературного музею Кубані (Будинку Якова Кухаренка), вченим секретарем Товариства української культури Кубані...

Справою життя Віктора Чумаченка стало вивчення української літературної традиції на Кубані, що охоплювала життя і творчий доріжок близько 150 літературів, істориків, етнографів і фольклористів. З допомогою численних друзів він збирав розкидані по багатьох архівах і бібліотеках світу відомості про Якова Кухаренка, Миколу Рябовола, Луку Бича, Івана Шалія, Петра Волинця, Михайла Обидного, Василя

ПАВЛО ГАВРИЛОВИЧ ВАКУЛЮК (28.08.1928, С. ВЕРХІВНЯ, НИНІ РУЖИНСЬКОГО Р-НУ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛ. – 24.01.2018, КИЇВ)

Помер Павло Вакулюк, кандидат с.-г. наук (1964), професор (1992), голова Товариства лісівників України (1967 – 1995), заслужений лісівник України, член Історичного клубу "Холодний Яр", автор книжок про ліс, лісовідновлення і лісорозведення, історію лісів, а також книжки про свою родину та свою малу батьківщину. 1996 року Павло Вакулюк написав чудову передмову до книжки "Героїзм і трагедія Холодного Яру" під назвою "Історико-географічний опис Холодного Яру".

Його дружина Олена Лиховецька – племінниця отамана Чорного Ворона (Віктора Чекірди) та підхорунжого Армії УНР Якова Чекірди, який на своєму довголітньому шлюку виши-

Барку, Дмитра Нитченка, Олександру Кирі, Сергія Грушевського (троюродний небіж Михайла Грушевського) та багатьох інших пов'язаних із краєм учених, митців, діячів Кубанської Народної Республіки і кубанців – вояків Армії УНР. Упродовж багатьох років наполегливо розшукував і пропагував літературний спадок Василя Мови, а ще більше – українсько-кубанського вченого і громадського діяча, історика Кубані, видатного діяча української еміграції Федора Щербини, розшукував його забуте поховання у Празі й домігся перепоховання у Краснодарі. Він задумав багатотомне зібрання праць Щербини, з допомогою друзів виявив їх в архівах і бібліотеках світу. З першої його серії під назвою "Невідані твори" станом на 2016 р. вийшло чотири томи із запланованих шести.

Він жив Україною, з ентузіазмом піднімав справу збереження української культурної традиції на Кубані, сподівався на допомогу нашої держави. Але... "Не ображайтеся за Україну. Я, звичайно, говорю не про неї, а про чиновників, що її представляють. Ось уже 15 років я здивовано спостерігаю, як кілька міністерств і відділів, битком набиті високооплачуваними людьми, день і ніч займаються диспортою з нульовим результатом. Мені здається, я сам зробив на Кубані більше для України, ніж всі ваші міністерства разом узяті. Або я чогось не знаю. Правда, мені б багато чого зробити не вдалося без допомоги київських друзів", – писав він 2006 року. Навіть у таких ентузіастів українського громадського руху в Росії, як Віктор Чумаченко, часом опускалися руки...

Проте він не втрачав надії, уважно стежив за всіма нашими бурхливими подіями та змінами, мріяв знову побувати тут. "Вчора побачив по телевізору стару хроніку – весняний Київ, але квітучих каштанів, і серце радісно затріпотіло. Згадав, з яким хвилюючим почуттям завжди в'їжджав до Києва. Тільки тепер він, напевно, зовсім інший. І я постарів", – писав він друзям.

Як не дивно, переважна більшість українських науковців, яких із Чумаченком звела тісна наукова співпраця, особисто з ним ніколи не зустрічалися, бувши його друзями суто віртуально завдяки сучасним соцмережам в Інтернеті. Але навіть на тисячокілометровій відстані Віктор Кирилович завжди був для нас усіх добрим порадиником, уважним і безкорисливим товаришем, шановною поштою для українських дослідників. Сьогодні складно уявити без його унікальної ерудиції "Енциклопедію сучасної України", "Енциклопедію історії України", "Енциклопедію української діаспори", малу енциклопедію "Українське козацтво", "Шевченківську енциклопедію"... Напружена праця, як і незатишне становище "українофіла", "бездомного професора" підточували його здоров'я. Помер він у ніч на 5 грудня 2017 р. за комп'ютером...

Ми втратили вченого, велич яко-

го пізнається з відстані. 12 січня 2018 р. в Історико-меморіальному музеї Михайла Грушевського вшановували пам'яті Віктора Чумаченка. Хочеться врити, що унікальний внесок Віктора Чумаченка в науку буде належно поцінований і на його рідній Кубані, який він присвятив усі свої сили і талант.

Микола КУЧЕРЕНКО
Київ

У Кривому Розі відзначив своє 90-річчя український лідар Роман Пастернак. Він останній на Дніпропетровщині вояк УПА.

Роман Пастернак народився 14 січня 1928 р. в с. Утховичах Перемишлянського району Львівської області. У 15 років став членом Юнацтва ОУН, а в 1944-му, ще за німців,

"ЖИТТЯ ВАРТО ПРИСВЯТИТИ УЛЮБЛЕНІЙ СПРАВІ"

Думаю, що у житті кожного є людина, яка мала вирішальний вплив на його майбутнє. Озираючись назад, розумієш: перший крок на обраному тобою шляху зроблено з опорою на чиюсь стіну раку. Для мене такою людиною став дідусь Павлік, батько моєї чудової мами. Схоже, він раніше за всіх знав, що єдиним складником у виборі майбутнього для мене стане питання,

"у який універ піти на історичний?". Ще б не знати! Це ж дідусь, вкладаючи мене маленького спати, розповідав не казочки про всяких колобоків, а адаптовані для дитячих вух сюжети про давньоруських князів, козаків або холодноярських повстанців. А ще він став прикладом того, що життя варто присвятити улюбленій справі. І як практик, і як науковець десятки років віддав охороні приро-

ди і лісовому господарству, роботі, яку любив абсолютно.

89 років – довгий шлях, пройдений з гідністю. Вранці 24 січня цей шлях закінчився. Вірю, ти у кращому світі. Ми маємо це прийняти, і ще якимось чином пояснити твоєму правнуку... Дідусю, тепер ти назавжди з нами...

Максим ВАКУЛЮК

Д-Р ХРИСТИНА СУШКО

7 ЛЮТОГО 1967 Р. ПОМЕРЛА ХРИСТИНА СУШКО, САНІТАРНИЙ ПОРУЧНИК 16-Ї БРИГАДИ 6-Ї СІЧОВОЇ ДИВІЗІЇ, ЛІКАРСЬКИЙ ПОМІЧНИК, ГОЛОВА ПРАВЛІННЯ ЩИПІОРНІВСЬКОЇ ФІЛІЇ УКРАЇНСЬКОЇ СПІАКИ ВІЙСЬКОВИХ ІНВАЛІДІВ. ШАНУЙ ГЕРОЇВ УКРАЇНИ!

Христина Сушко – ім'я це широкому світові незнане; про нього не сурмили у дзвінкій сурми герольди, не розголошували його в панегіричних статтях військові кореспонденти...

Гнані мачухого-долею, забуті цілим світом, ми б'ємося за своє національно-державне існування самотужки, своїми власними силами і не маємо ні часу, ні спромоги дбати про гучний розголос наших героїчних змагань; та це нас мало і обходить.

Як давні спартанці в Тернопільській дефіляді, військо наше б'ється до останньої снаги, певне своєї ідеї, пам'ятаючи заповідане предками-порожцями гасло: "Чи добути, чи й дома не бути!"

Де вже нам дбати про окремі одиниці, про вихвалення наших лицарів-героїв!

А похвалитись могли б дечим і ми...

От хоч би і цим ім'ям, що виписане в титулі цієї замітки.

Ім'я це належить високій істоті з незвичайною силою духа, жінці-героїні, якою має право пишати ціла нація. В Давній Греції таку людину ми на привселюдному святі увінчали б лаврами, тепер у інших державно визнаних народів таких людей нагороджують орденом "Virtuti Militari", у нас...

Невеличке коло наших читачів довідалося про Христину Сушко лише з уміщеної в VI числі нашої часописи резолюції Головного Отамана на рапорті Начальника Військової Місії у Варшаві про видачу лікарю Сушко грошової допомоги на курортне лікування. В згаданій резолюції було виразно підкреслено, що в боротьбі за українську незалежність пані Сушко визначилася "цілковитою відданістю справі і визначним героїзмом", а тому грошова допомога на її лікування є лише "реалізацією обов'язку держави і її влади до одної з кращих дочок її".

Здається, цілком виразно і ясно. Але як і в давню давнину лаври Аристіда не давали спати Темистокло, а поруч з великим Патроклем жив і робив свої каверзи огидливий Терсит, так і у нас... не обійшлося без нащептів і заздрих пересудів.

Що то, мовляв, за визначний героїзм могла проявити "жінка-лікар", і чому, власне, їй видається грошова допомога на лікування в якимсь "курорті", коли і т. д.

Отже, для висвітлення цього болочого непорозуміння і для висвітлення героїчної постаті пані Сушко я подаю тут ті коротенькі відомості, які вдалося мені зібрати з певних військових джерел і від самої пані Сушко у Варшаві.

Христина Скачківська, жінка бригадира Н-ської Стрілецької дивізії Романа Сушка, родилася на Північному Кавказі, в Сочі, що лежить при березі Чорного моря. Далі якийсь час жила на Україні, а потім для здобуття вищої освіти вдалася за кордон, де, власне в Лозанні, скінчила на медичному відділі університету, одержавши учену степінь доктора медицини. Пізніше для визнання прав лікаря в Росії зложивши іспити при Військовій академії в Петербурзі. Вибухла війна і революція. Вірна дочка українського народу і щира патріотка свого краю Христина Скачківська на початку 1918 року вступила до українського війська як культурно-освітній старшина і полковий лікар і з того часу весь свій хист, знання і високі почуття серця віддає своєму посвяченню. Настає хвиля гетьманської реакції: Христина не хоче служити гетьманові і, щоб як-так перебути злидні, вступає касіркою до аматорської української трупи, що грала з добродійною метою в Пушці-Водиці біля Києва. Аж ось Пеллора підіймає повстання проти самозваного гетьмана, і Христина знову в рядах нашого війська як лікар-старшина 5-го полку корпусу Січових Стрільців. 5-го червня 1919

р. в бою під с. Малою Салихою (ст. Пузирки, між Старокосянтиновим і Шепетівкою) вона, рятуючи кулемети, дісталася у полон до більшовиків, при чому 8 верст озвірілий хам-більшовик, ідучи конем, волочив за довгі коси свою жертву. В полоні була поневіряна, тяжко бита і мучена. Відважність духа і сприт рятують її з неволі. Непомітно викравшись, вона втікає на даху переповненого більшовиками потяга, а потім, скочивши, добігається до Чорного Острова, де дає нашим військовим властям справоздання про розположення більшовицьких частин і знов береться до своєї праці в війську.

10-го липня того ж року була рана двома кулеметними кулями в праву руку і, не виходячи з рядів, лишилася в полку, за що дістала подяку в наказі військами У. Н. Р. за ч. 56, підписаним командармом Сальським.

В серпні того ж року вже в 4 полку С. С. під с. Великою Салихою (напряг В. Пузирки – Шепетівка) під час найбільшої небезпеки вона, підтримуючи бадьорість духа стрільців, йшла з ними в першій лінії і була тяжко контужена, внаслідок чого стався параліч правого боку (Nem. dex.).

Ослаблена фізично, ще не володіючи рукою, при відвороті наших військ до Польщі була залишена разом з 1200 хворими на тиф і віспу старшин і козаків, відданих на її опіку в м. Старокосянтинові.

Весь тягар праці на терені, занятім ворогами, вона перенесла з незвичайною мужністю, терплячи фізичні й моральні гризоти великої відповідальності за покінчення на неї хворих, безпомічних людей, несучи обов'язки головного лікаря, каптенармуса і т. п. Зрештою, сама заслабла на плямистий тиф і запалення легенів, але й тут силою могучого духа перенесла все, не піддалася.

В час польської інвазії (коли майже всі хворі видужали, а решту – 150 душ разом з майном шпиталю забрав санітарний шеф 13-ї дивізії Галера, приєднавши їх до 801 польського шпиталю в Шепетівці) її інтерновано разом із січовими стрільцями в м. Луцьку, де вона знову зайшла.

По видужанню військовою місією в Польщі її призначено до Н-ської стрілецької дивізії, з якою вона як курінний лікар-поручник 46 стрілецького куріня, разом з своїм чоловіком-герцем [Романом Сушком], брала участь у всіх походах і боях (див. "Син України", ч. IX, де уміщено цікавий малюнок одного з таких боїв в оповіданні самовидця "Серед Поліщуків").

Не знаю, коли становище цієї жінки за час перебування у війську було найтяжчим, але становище її як курінного лікаря було одним з дуже й дуже тяжких. Курінний лікар має всього лиш одного помічника-фельдшера і санітарний візок з медикаментами. Щоб давати першу поміч в наглій потребі, доктор-поручник Сушко завжди йшла в першій лінії, наражаючись на певну небезпеку. І от в бою під Пертою (р. Уборть), виконуючи свої обов'язки, вона була рана двома кулями з берданки в праве легке (у праву ногу). – Ред.) і черво, – знепритомніла і впала в річку. Лікар-поляк випадково надіслав її там, зробив перев'язку і, махнувши рукою, сказав: "Niema co zabirac pani, matnia grasa – tutaj już nic nie pomoże".

Польські жовніри все ж таки забрали її на воза і привезли до шпиталю. Виявилось, що кишки прострелено в кількох місцях і одна куля засіла в хребті, наслідком чого – повна безвладність ніг і ризикозна операція кишечника.

І от пані Христина Сушко у Варшаві. Тут їй зробили вже четверту операцію: витягли кулю, втяти ще кілька сантиметрів кишок, а полєкості нема, бо процес загнивання в кишках не припиняється, і оце на днях її чекає п'ята операція – будуть знов утинати кишки...

Тепер хай буде вільно запитати мені тих сердечних патріотів, яких непокоїть справа грошової допомоги пані Сушківій.

Чи не могла б вона, маючи вчену степінь доктора медицини, займатися вигіднішою посадою, скажем, бригадного лікаря і, живучи в гарних, культурних обставинах та шануючи своє здоров'я, поборити добру платню? Чи варте чого те почуття, котре похнуло її рятувати кулемети, переносити катування в більшовицьким полоні, йти в перших рядах війська під кулі, щоб у результаті дістати три тяжкі рани й дві контузії і терпіти надлюдські муки операцій, починаючи, що життя її висить на волоску від смерті? Чи почуття патріотичного духу,

високого героїзму і нестерпні фізичні й моральні муки варті бодай грошовою заплата, потрібної на лікування?

Бодай не казати... Обставини, в яких доля судила жити одній з кращих дочок нашого народу – ті злидні родинного життя (у пані Сушко двоє малих діток) в зв'язку з прикростями важких обов'язків її чоловіка-командира забрали майже всю ту грошову допомогу, яку було призначено на "курортне лікування".

І от ми знаходимо її, нашу мученицю-героїню, не на "курорті", а у Варшаві, в убогій обстановці двох маленьких кімнат напередодні п'ятої операції... без грошей. Правда, різка одміна?

Я був у неї три рази, але, уявіть собі, наперекір своєму сподіванню, мучениці не бачив, лише героїню, що сяяла і духовною, і фізичною силою.

У військовій уніформі, з трудом спираючись на милиція, вона намагалась підвестися, щоб обняти мене, коли я прийшов у перший раз.

Лице і постать правдивої красуні.

Білий, молочнок-мармуровий тон делікатного овала лица, середньої міри, чисте чоло, з легко випнятими на боках його опуклостями, що свідчать про силу розуму, чорні, "на шнурочку", брови, і з під них просто дивляться глибокі як море, повні сонячного проміння, ласкаві карі очі; рівний ніс, із чепурно викрашених уст грає зваблива, мила усмішка.

"Дочка моря і сонця!" – була перша моя думка, якою хотілося визначити цю істоту.

На жаль, нема місця ширше розповідати про вразіння. Скажу коротко. Вона, відповідаючи на мої запитання про стан її здоров'я, героїські вчинки і посвячення рідній справі, весь час сяяла ласкавою веселою усмішкою і говорила з таким перекоханим і так, як би сказав, найіно-просто, немов би все те, що з нею було, і не могло бути інакше, немов би мова йшла про звичайні собі речі.

На хвилинку легким міномором забринів її голос, коли згадала про свою любов до музики, про те, що дев'ять літ вчилася грати на арфі. Журилася долею малих діток... Про себе байдуже, дарма, якось то буде.

Фізичні болі вона очевидно скричала. Я сидів, слухав і дивувався. Я почував себе під її впливом, під її владою, вона, слаба, тяжко рана жінка, своєю бадьорістю уздоровлювала мою душу наче добрим вином, напувала своєю ширшою мовою, наче пахощами, надихала красою могучого духу і красою милого лица. Я зрозумів тоді, за що на фронті так люблять її всі, за що січові стрільці називають її "пані-зірка". І дійсно – зірка.

Нехай дарують мені читачі, що я, маючи вразливу душу поета, не здержався і заговорив про фізичну красу цієї незвичайної істоти. Чи міг би я бути байдужим, дивлячись на дар Божий? І коли, любуючись цим прекрасним даром, я зауважив пучок підстриженого темно-русавого волосся, що пестливо упав на біле чоло, мене, мов ножем у серце, пронизала думка: "А за це волосся... тоді таке довге, що сягало до п'ят, і волочив мерзенний більшовицький хам..."

І в ту мить краса її, краса нашої української жінки, мені стала ще дорожчою, ще болочіше-милою – вона кликала моє серце до помсти за зневагу, за тяжку образу, заподіяну мені, всім нам рукою ганебного ворога.

Вчора, коли я був останній раз, я застав пані Христину вже в ліжку майже непритомною, в гарячці, з температурою 40,5.

Їй треба неодмінно робити операцію, але при гарячковому стані робити операцію не можна; треба чекати кілька день, поки гарячка спаде. Але що принесуть ті кілька день? Що принесє операція, коли вона відбудеться?

Хочеться думати, що все буде добре, хочеться вірити, що міцний організм все перенесе, все перемаже і д-р Христина Сушко буде жито. Так буде, так мусить бути.

Зірка не згасне.

Микола ВОРОНИЙ

Син України. – 1920. – Ч. 12. – 27 жовтня. – С. 3 – 5.

Публікація Юрка Юзича.

Від редакції

Христина Сушко померла 1967 року у США. Микола Вороний у 1926 р. повернувся в окуповану Україну. 1934 року його арештовано "як польського шпигуна". Розстріляли поета з групою селян 7 червня 1938 року. Вічна пам'ять!

КОСТЬ БЛАКИТНИЙ, ГОЛОВНИЙ ОТАМАН ХОЛОДНОГО ЯРУ

Село Ганнівка розкинулося на берегах річки Жовтої, яка тихо тече-в'ється через усе село і то виблискує глибокими плесами, то заростає очеретом... У цьому селі 10 лютого 1898 р. в заможній родині хліборобів і народився Кость Пестушко, майбутній козацький отаман... Який був із себе Кость?

"Був це чоловік вище середнього зросту, – писав про свого старшого брата Федір Пестушко. – Добре складена статура. Біде обличчя, але на рідкість привабливе: великі сірі очі, пухнасті чорні вуса, що надавали його двадцятидворічному обличчю більшої солідності, і хвиляста зачіска назад. Сіре вбрання військового строю, елегантні офіцерські чоботи. На правому боці маленький парабеллум, зліва пляшкетка, а через шию – далеколід..."

"За негравальний період, – писали чекісти, – заган Степового виріс до 20000 осіб, мав дві гармати і кулемети... були також автомобілі, мотоцикли і велосипеди, які Степовий здобув, захопивши у Криворізькому повіті дві автколоїни..."

Чекісти у своїх звітах зазначали, що "лозунгом Степового була "Самостійна Україна".

Коліскою Степової дивізії став район войовничих козацьких сіл – Верблужки, Варварівки, Водяної і Петрової. Про повстання, яке підняв Кость Блакитний, свідчать панічні інформаційні зведення Кременчуцької губернської ЧК. Подаю їх мовою оригіналу: "В районі Павлош – Лекаревка оперируют банды около 1000 человек. По сводке штаба тыла от

28 августа – по дополнительным сведениям, повстанческое движение и бандитизм охватывает весь уезд. Александрийский уезд. 4-го сентября бандой до 2000 человек под предводительством Степового был произведен налет на Александрию... В нашем отряде есть жертвы... Банды организованы в дивизию, имеющую четыре полка... Александрийский район. Сводно-объединенный отряд под командой командира отряда особого назначения 6-й армии т. Юдицкого... вступил в бой с организованной бандой большой численности, до 5000 человек, в составе пехоты, кавалерии и артиллерии с оружием, пулеметами, большим запасом снарядов и патронов, в результате боя отряд тов. Юдицкого был разбит".

У цьому бою повстанці Степового захопили дві гармати і декілька кулеметів. Чекіст-історик Борис Козельський писав, що "в районі діяльності Олександрійської (Степової. – Ред.) дивізії майже неможливо було провадити радянську роботу. Банди тут рубали й сікли на всі боки – вони зробили з деяких повітів кип'ячий казан".

У бою багато що залежить від командира, від його особистих якостей. "Блакитний був надзвичайно популярний серед своїх Херсонців... – писав Федір Пестушко (Юрко Степовий). – З нього був не тільки добрий командир, але й хоробрий воєва. Блакитний завжди в критичні хвилини бою вмів вселяти в своїх підлеглих героїзм і відвагу. Одна його поява серед передових розстрілень магічно діяла на воєваків..."

Кость Блакитний загинув 9 травня 1921 року. Убивство Костя відбулося на очах у його молодшого брата Федора. Він стверджував, що, потрапивши в оточення, Кость застрелився. Останніми його словами були: "Як буде Україна вільною, передайте привіт!"

Візьму на себе відповідальність і передам Україні привіт від її незабутнього сина – Костя Степового-Блакитного. Україно, чуеш?!

Роман КОВАЛЬ

Коваль Р. Коли кулі співали. – Київ – Вінниця: Державна картографічна фабрика, 2006.

На світліни:

Бур'ян Д. Кость Блакитний, отаман Степової дивізії. Папір, вугільний олівець. Черкаси, 2017.

КОСТЮ БЛАКИТНОМУ – 120 РОКІВ!

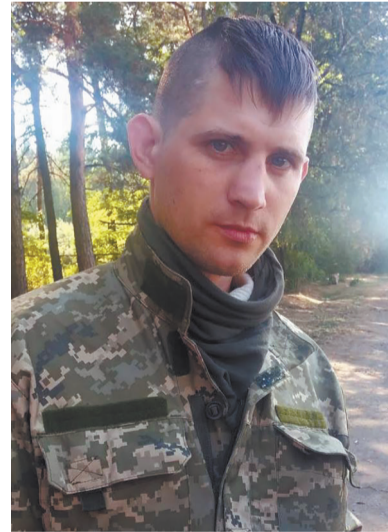
9 лютого 2018 р. о 14.00 в актовій залі Криворізького державного педагогічного університету (пр. Гагаріна, 54) розпочнеться академія з нагоди 120-ї річниці з дня народження командира Степової дивізії, Головного отамана Холодного Яру Костя Пестушка (Степового-Блакитного).

Участь візьмуть президент Історичного клубу "Холодний Яр" Роман Коваль, лідер гурту "Хорея

Козацька" Тарас Компаніченко, кобзар Тарас Силенко, фронтмен гурту "Тінь Сонця" Сергій Василюк. Лунатимуть пісні Визвольної боротьби доби Української Народної Республіки.

10 лютого об 11.00 у родинному селі отамана Ганнівці (Петрівсько району Кіровоградської області) відбудеться вечір пам'яті Костя Пестушка та покладання квітів до пам'ятника отаману.

ПОВЕРНУТИ БОГДАНА

Це – полонений Богдан Пантусенко-«Броня». Його не обміняли 27 грудня.

Богдан – командир танка. Разом із двома бойовими товаришами його взяли в полон 18 січня 2015 року. Це було під час операції поблизу селища Спартака і Донецького аеропорту.

24 листопада 2016 р. його дружина Вікторія написала колонку на "Українській правді". Життя про те, як 675 днів живе без чоловіка. Зараз вони окремо вже 1384 дні (станом на 27 грудня 2017 р. – Ред.). До того, як Богдан пішов на війну, вони прожили разом усього рік.

Прочитайте колонку дружини танкіста 1-ї танкової бригади. І пам'ятайте про героїв, які чекають на звільнення з полону бойовиків.

Фонд "Повернись живим"

МИКОЛА ІЛІЧ БОЛГУНОВСЬКИЙ (4.01.1934, СЕВАСТОПОЛЬ – 11.12.2017, М. ПОМІЧНА ДОБРОВЕЛИЧКІВСЬКОГО Р-НУ)

Закінчив Севастопольський педагогічний інститут. Учител фізкультури та біології. Сотник Українського козацтва. Допомігав ДСУ та Історичному клубові "Холодний Яр".

Вічна пам'ять!

ТАЄМНИЦЯ ВРЯТОВАНОЇ СВІТЛИНИ

Рік тому запросила мене на розмову 89-літня Лідія Василівна Гома, троюрідна племінниця останнього отамана Київщини Пилипа Васильовича Драника-Косаря. І почула я таку історію: лежачи в ліжку, Лідія Василівна відчувала у старій подушці щось тверде; розпорола і побачила стару фотографію. Хто сховав у подушці світлину, вона не знала.

На фото – допризовники із с. Княжичів, 1903 року народження. Фотографувалися княжицькі хлопці в Боярці 13 червня 1925 р., після відвідання Будаївського райвійськомату. Про це свідчить надпис на звороті, зроблений Архимом Дяченком.

Лідія Василівна відразу впізнала свого батька – Василя Проценка (сидить по центру) та його діда – Калістрата Саковського (стоїть ліворуч). Я визнала ще двох осіб – Архипа Дяченка (стоїть у центрі) й Антона Дудку (стоїть праворуч)...

Те, що фотографію було сховано, означало, що на ній зображено учасників боротьби проти російських окупантів. За її зберігання могли бути великі неприємності, тож навіть рідня не знала про цю таємницю. На мою переконання, всі хлопці так чи інакше причетні до Визвольної бо-

ротьби, бо були синами господарів.

У червні 2017 р. під час перепоховання знайдених у Жорнівському лісі останків воїнів, які загинули у Другу світову війну, я звернула увагу на немолодого чоловіка, дуже схожого на невідомого хлопця з фотографії. Попросила його зайти до мене. Він підтвердив, що на світлині – його дід по матері Прохор Кравченко, син м'ясника Микити Кравченка, який ще й мав 8 га землі. Олександр Нестеренко (так звали цього чоловіка) розповів, що Прохорова мати Катерина закликала княжицьких жінок не віддавати свого статку, боротися проти пограбування села – т. зв. колективізації. Наприкінці 1920-х "совласть" забрала у Микити його господарство і вислала із села.

Я передала фото до сільського краєзнавчого музею та розмістила у Фейсбук. Невдовзі відгукнулася жителька Княжичів. Вона сказала, що на світлинці їхній родич – Нечипір Пономаренко. Проте онука Нечипіра Людмила Андріяшина не признала його. І повідомила, що її дід народився 1896-го, тобто на 7 р. старший за інших хлопців.

Припущення, що праворуч сидить Микола Пастушенко, виникло в мене після написання замітки для газети "Незборима нація" про надмогильний пам'ятник Миколі Пастушенку. Я зателефувала його онуці Раїсі Скворцовій, надіслала фото, відвідала Миколу племінницю – Галину Бовенку. Після численних перемовин, перегляду багатьох фотографій, вивчення записів тих часів Раїса Скворцова і Галина Бовенко прийшли до висновку, що на фото – Микола Григорович Пастушенко, 1903 р. н., "сотник отамана Гайового".

Слід сказати, що мешканці сіл Княжичів та Жорнівки підтримували отамана Гайового (Івана Грисюка). Колишній голова колгоспу Антон Дудка у спогадах, записаних у 1948 р., згадав прізвиська 15 княжицьців, які воювали в загоні отамана Гайового, серед них і Миколу Пасту-

шенка. І додав: "Були ще й таємні агенти, які їм допомагали".

Зверніть увагу на сумний погляд обох хлопців, які сидять по боках. Їхня доля трагічна. Через два роки життя Прохора і Миколу обірветься в Княжичах. Прохор загине від ножевого поранення. Те, що його вбивцю так і не покарали (про це мені розповідала моя мама), може свідчити про те, що вбивця був представником окупаційної влади, а його жертва – ворогом "совласті". Миколу ж знайдуть повішеним у батьківській хаті...

На фотографії по центру сидить Василь Проценка, син господаря Ониська, який мав 6 га землі. Після "розкуркулення" в 1930 р. родина Проценка змушена була виїхати до м. Черняхова Житомирської області. Повертався до Княжичів Василь таємно, бо дозволу на проживання в рідному селі не мав. Загинув на фронті під час Другої світової війни.

Архип Дяченко (на фото стоїть по центру) взяв собі за дружину Прохорову сестру Палажку. Під час війни Палажка та її батька Микиту Кравченка розстріляли німці. Коли їх везли через с. Лука, Микита співав "Ще не мерла Україна..."

Про участь Калістрата Саковського (на фото стоїть ліворуч) у Визвольній боротьбі ми нічого не знаємо, проте його старший брат Харитон воював за Україну в загоні отамана Гайового.

Сьогодні ми видаємо шану відважним хлопцям – нашим односельцям, які своєю молодістю присвятили боротьбі за Україну. Багато з них загинули. На жаль, пам'ять про них відновлюємо лише через століття.

"Борцям за Українську державу" – такий надпис буде викарбовано на пам'ятному знаку, спорудження якого вже розпочато в с. Княжичах.

**Людмила ГРЕБЕНЮК,
Історичний клуб "Холодний Яр"
с. Княжичі Києво-Святошинського р-ну**

тичні. Табірне кладовище на триста тисяч. Лежить там нашого брата... Оце назбирають померлих – чоловік п'ятдесят, складуть у стоси, позв'яжуть за ноги і стягнуть на кладовище, навіть не закопували тіла. Там же вічна мерзлота... Після заслання мене на Рівненщині не прописували. Я завербувався на будівництво Трипільської ДРЕС. Працював бульдозеристом, машиністом. У 1993 р. надіслав листа прокурору Магаданської області, звідти прийшли документи про мою реабілітацію в Рівне, а потім і сюди. Викликали на бесіду, змушували написати, чим я займався за німців, ніяк не визнавали, що я теж воював з ними. Пропонували написати в газету матеріал про те, "що творили бандеровці". Я відмовився.

З 1989 р. Володимир Кравчук – член Обухівської районної організації НРУ, учасник і творець подій, які привели до проголошення Української держави. Його син Ярослав – учасник українсько-російської війни на Донбасі.

Світла пам'ять батькові! Слава вірним нащадкам!

Любов КРИВОРОТ

ЧЕРЕЗ "НОВУ ПОШТУ" МОЖНА ПРИДБАТИ

ної боротьби" Романа Ковалю – 50 грн.

"Чорні перемагають" Романа Ковалю – 30 грн.

"Історія Холодноярської організації" Романа Ковалю – 25 грн.

"Отаман Зелений" Романа Ковалю – 65 грн.

"Прочитайте тую славу" Ольги Страшенко – 35 грн.

"Подебрэдський полк" Армії УНР Романа Ковалю, Віктора Моренця та Юрія Юзича (т. 2) – 100 грн.

"Отаман Орлик" Романа Ковалю – 50 грн.

"Сто історій Визвольної війни" Романа Ковалю – 65 грн.

"Похід Болбочана на Крим" Бориса Монкевича – 50 грн.

"Крізь павутиння змосковщення" Романа Ковалю – 50 грн.

"Шевченкіана Михайла Гаврилка" Романа Ковалю – 65 грн.

"100 облич Самостійної України" Романа Ковалю – 50 грн.

"Солодко-гіркий романс", аудіодиск Людини Хворост, 50 грн.

"Історія України-Русі" Миколи Аркаса – 60 грн.

"Михайло Гаврилко: і стеком, і шаблею" Романа Ковалю – 350 грн.

"Тиха війна Рената Польового" Романа Ковалю – 175 грн.

125 РОКІВ СОТНИКУ ПАВЛОВІ ГАРЯЧОМУ

13 січня з ініціативи вільнодумців у Каневі вшановано пам'ять сотника Армії УНР, уродженця с. Буди-Горобівської, що на Канівщині, Павла Гарячого, 125-річчя від дня народження якого виповнилося саме в цей день.

У читальному залі Канівської міської бібліотеки за присутності депутатів Черкаської обласної ради вільнодумців Юрія Ботнара, Оксани Ковбоші, Віталія Чмілья відбувся обмін думок про свого славного земляка, про його чин, про події 100-річної давнини на Канівщині, про сучасних Гарячих – бійців російсько-української війни на Сході, і зокрема вільнодумця Анатолія Чупилку, що загинув у Донецькому аеропорту. Було й музичне

вітання від юного покоління (Ліза Червоннікова), і зрле поетичне слово від канівських поетів (Віра Носенко, Віктор Труфанов). Усім учасникам зібрання вручено біографічний нарис Романа Ковалю "Канівський козак Павло Гарячий" та брошуру про Анатолія Чупилку "Він жив. Він житиме вічно". Потому частина присутніх навідалася на вулицю Павла Гарячого, щоб покласти каліну до інформаційної дошки героя. А ще на вулицю Павла Гарячого зустрілися зі щедрувальниками. Забудьте, і він колись щедрував!

Щира подяка за організацію Юрієві Гамалію та голові Канівської МО ВО "Свобода" Сергію Засенку! Слава Україні! Козакам слава!

ЯК ЗЕЛЕНИЙ БОРОВСЯ З БАНДИТАМИ

Раніше про отамана Зеленого розповідати було заборонено. Але моя бабуся розповідала таке.

Зеленого в Обухові боялися. Часто можна було почути пропаганду, що це бандит. Але, незважаючи на погрози більшовиків, дехто з обухівців воював у дивізії Зеленого. Подейкували, що це були брати Оленченки, Чирикали, хтось із роду Хабриків. Рідні боялися комусь про це сказати.

Про Зеленого можна сказати багато доброго. Через Попову гору пролягала дорога на Трипілья. Це була дорога життя, яка зв'язувала Обухів і навколишні села з Києвом. Селяни йшли до Трипілья, а звідти по Дніпру плули до Києва, везли якусь домашню продукцію, а звідти – керосин, сірники, сіль. А це було справжнім багатством, бо під час розрухи такі товари в Обухів не привозили. І от справжні бандити підстерігали селян. Вони вбивали людей, забирали їхні пожитки. Тому вздовж дороги на Київ стояло багато хрестів, що свідчили про загибель селян.

Марія ЩЕРБАК

Спогади Щербак Марії Трохимівни (5.11.1906 – 4.06.1989 р., місто Обухів, Попова гора) записала Надія Олексіївна НАУМЕНКО, місто Обухів

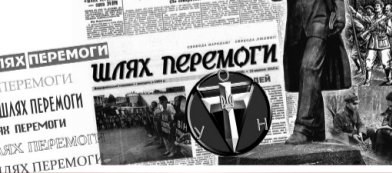
Яке світле обличчя! Київ, Майдан, лютий 2014 р. Світлина Романа Ковалю

ЩИРО ДЯКУЮ ЗА ПІДТРИМКУ "Незборимої нації"

Миколі СКАКУНУ (Чернігівщина) – 150 грн.
Анатолію ДІДУКУ (Одещина) – 125 грн.,
Ігореві СМЕТАНСЬКОМУ (м. Калуш) – 100 грн.,
Світлані МИРОНЧАК (Хмельниччина) – 50 грн.

ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ ЧАСОПИС

переплатити індекс: 30504

НЕЗБОРИМА НАЦІЯ

Її редактор Роман Коваль – дослідник Визвольної боротьби українців за свою державу у 1-й половині ХХ століття. Ця газета – про долі Українських січових стрільців, вояків Галицької армії, Армії УНР, повстанських отаманів та їхніх козаків, Карпатську Січ, ОУН, УПА, вояків АТО, а також про кобзарів, письменників, нові книжки про Визвольну боротьбу, які видає Історичний клуб "Холодний Яр".

Ціна передплати на рік – 49,88 грн.

Наш індекс – 33545

Редактор
Роман Коваль
Верстка
Олександр Литвин
Коректор
Надія Овчарук

Інформаційне забезпечення
Микола Владзімірський,
Ляна Гайдук

Технічний директор
Максим Селюзкін

Адреса для листування
03049, Київ,
вул. Курська, 20, пом. 14.

Тел./факс: 242-47-38
kovalroman1@gmail.com

Редакція залишає за собою право редагувати та скорочувати тексти. Видання зареєстровано 28.12.1993 р. у Державному комітеті України у справах видавництва, поліграфії та книгорозповсюдження. Серія КВ №325.

Наклад 2000 примірників. Видруковано 29.01.2018 р. ТОВ "Прес Корпорейшн Лімітед" Номер замовлення 1710313

Засновник
Роман Миколайович Коваль

ВОЛОДИМИР КРАВЧУК

У січні 2017 р. попросився з білим світом воїн УПА Володимир Кравчук. Пішов тихо, непомічений ні владою, ні нами. В Обухівському районі був лише один вояк УПА...

Мала щастя особистого знайомства з Володимиром Кириловичем. Він мав палкі очі й незламний дух. Його не зламали ні радянські табори смерті, ні старість. Пам'ятаю його лагідний погляд світлих очей, випростану спину, життєрадісні жарти. Здавалося, він буде поруч із нами завжди.

Його ніколи не запрошували на відзначення 9 травня, він не сидів у президіях і за поминальним столом, який влада щороку влаштовує для ветеранів. Бо він – інший, "не наш", про нього ще недавно "офіційні ветерани" казали: "Такі стріляють нам у спину".

Володимир Кирилович Кравчук народився 2 квітня 1925 р. в с. Жильжі Костопільського району Рівненської області. Брав участь у боях проти німецьких окупантів у 1943 – 1944 рр. у складі куреня "Гамалія", сотні "Цигана" (у т. ч. в бою з гестапівцями між селами Бичаль і Постійне, в Івановій долині біля с. Злазного).

З приходом Червоної армії був мобілізований і відправлений під Сталінград, але згодом комісований через тиф. Повернувся на Рівненщину. І продовжив боротьбу... У 1946 р. засуджений. Ось що Володимир Кирилович розповів Олені Артюшенко в 1994 році: "Дев'ять із половиною років на Колими, в одному з найстрашніших таборів Бутутігач. Перебували там майже лише українці – всі полі-

Книжки можна придбати через "Нову пошту", попередньо переказавши кошти на картку Романа Ковалю у ПриватБанку: 5168 7556 2267 7496. Переславши гроші, зателефонуйте до редакції.

Повідомлення можна зробити й електронним листом на адресу редакції.

Окрім вартості книжки, замовник оплачує й доставку.

Тел. (044) 242-47-38, 067-726-30-36.

"Яків Орел-Гальчевський: боротьба і філософія боротьби" Романа Ковалю – 40 грн.

"Український календар Визволь-

[HTTP://NEZBORUYMA-NACIYA.ORG.UA/](http://NEZBORUYMA-NACIYA.ORG.UA/)

У редакції через "Укрпошту" можна придбати такі книги:

(ціну вказано, враховуючи вартість пересилки книг поштою):

"Яків Орел-Гальчевський: боротьба і філософія боротьби" Романа Ковалю – 62 грн.

"Подебрэдський полк" Армії УНР Романа Ковалю, Віктора Моренця та Юрія Юзича (т. 2) – 125 грн.

"Український календар Визвольної боротьби" Романа Ковалю – 75 грн.

"Чорні перемагають. Спогади про прагидів козацтва 72-ї бригади" – 47 грн.

"Отаман Зелений" Романа Ковалю – 89 грн.

"Історія Холодноярської організації" Романа Ковалю – 40 грн.

"Прочитайте тую славу" Ольги Страшенко – 55 грн.

"Отаман Орлик" Романа Ковалю – 75 грн.

"Сто історій Визвольної війни" Романа Ковалю – 90 грн.

"Похід Болбочана на Крим" Бориса Монкевича – 75 грн.

"Крізь павутиння змосковщення" Романа Ковалю – 77 грн.

"Шевченкіана Михайла Гаврилка" Романа Ковалю – 85 грн.

"100 облич Самостійної України" Романа Ковалю – 75 грн.

"Історія України-Русі" Миколи Аркаса (2-ге, краківське, видання) – 85 грн.

"Михайло Гаврилко: і стеком, і шаблею" Романа Ковалю – 400 грн.

"Тиха війна Рената Польового" Романа Ковалю – 225 грн.

Аудіодиск "Солодко-гіркий романс" Людини Хворост – 75 грн.

Книжки можна придбати, попередньо переказавши кошти електронним переказом на ім'я Р. М. Ковалю, вул. Курська, 20, пом. 14, Київ, 03049.

"Незборима нація" – газета для тих, хто хоче знати історію боротьби за свободу України